

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРІВ В ІНТЕРНЕТІ**LEGAL REGULATION OF RELATIONS REGARDING THE USE OF AUDIOVISUAL WORKS ON THE INTERNET**

Парасюк М.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного права та цивільного процесу
Національний університет «Львівська політехніка»

Коновал Л.Р., студентка I курсу магістратури
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

У статті з позиції сучасної теорії цивільного права та інформаційного права розглянуто, на основі чинного законодавства та нормативних вимог Європейського Союзу, теоретичні та практичні аспекти правового регулювання відносин щодо використання аудіовізуальних творів у мережі Інтернет. Актуальність теми зумовлена необхідністю удосконалення законодавства з метою комплексного теоретичного обґрунтування підвищення ефективності реалізації прав авторів, правовласників і користувачів аудіовізуальних творів в умовах цифрової трансформації економіки України. Мета статті – дослідження реалізації прав суб'єктів авторського права і суміжних прав в мережі Інтернет. У ході дослідження застосовано методологію системного комплексного аналізу правових явищ із застосуванням факторного та еволюційного методів дослідження правових відносин щодо інтелектуальної власності. На підставі чинного законодавства визначено особливості використання аудіовізуальних творів у мережі Інтернет що обумовлені технологічними властивостями: швидкість доступу, транскордонний характер, можливість багаторазового відтворення. Розглянуто правові відносини що виникають у пірінгових мережах і мережах обміну файлами. Зазначено, що оператори не несуть цивільно-правової відповідальності за технічне забезпечення діяльності файл обмінних мереж де незаконно використовується відео контент. Вплив на захист інтересів правовласників має використання спеціальних технічних засобів, вкладених у пошук, блокування та видалення контенту, що порушує права авторів і правовласників. Поява нових можливостей розповсюдження аудіовізуальних творів у мережі Інтернет у зв'язку вимагає постійного пошуку правових засобів захисту прав авторів, правовласників і користувачів у поєднанні приватних і публічних інтересів.

Ключові слова: авторське право, суміжні права, інтелектуальна власність, інформаційно-комунікаційні технології, обмін файлів.

The article examines, based on the current legislation and regulatory requirements of the European Union, the theoretical and practical aspects of legal regulation of relations regarding the use of audiovisual works on the Internet from the standpoint of the modern theory of civil law and information law. The topicality of the topic is due to the need to improve the legislation with the aim of comprehensive theoretical substantiation of increasing the effectiveness of the implementation of the rights of authors, copyright holders and users of audiovisual works in the conditions of digital transformation of the economy of Ukraine. The purpose of the article is to study the implementation of the rights of copyright subjects and related rights on the Internet. In the course of the study, the methodology of a systematic complex analysis of legal phenomena was applied using factorial and evolutionary methods of researching legal relations regarding intellectual property. Based on the current legislation, subjects are defined in the field of use of audiovisual works on the Internet. The peculiarities of the use of audiovisual works on the Internet are determined due to technological properties: speed of access, cross-border nature, the possibility of multiple reproduction. Legal relations arising in peering networks and file sharing networks are considered. It noted that the operators do not bear civil liability for the technical support of the activity of file sharing networks where video content is illegally used. The use of special technical means invested in the search, blocking and removal of content that violates the rights of authors and copyright holders has an impact on the protection of the rights holders' interests. The emergence of new opportunities for the distribution of audiovisual works on the Internet in communication requires a constant search for legal means of protecting the rights of authors, copyright holders and users in a combination of private and public interests.

Key words: copyright, related rights, intellectual property, information and communication technologies, file sharing.

Постановка проблеми. Зі зростанням інформаційно-технічного прогресу неминуче відбувається розширення меж використання інтелектуальної власності. Сферою обігу результатів інтелектуальної діяльності стає Інтернет. Правові засоби захисту інтересів правовласників та користувачів повинні враховувати особливості використання аудіовізуальних творів в Інтернеті. Специфіка використання аудіовізуальних творів в Інтернеті визначає види та засоби захисту авторських прав в онлайн-просторі. Непродумане перенесення в цифрове середовище правових моделей, що застосовуються до творів, виражених в аналоговій формі, є однією з причин недосконалості правового регулювання у цій сфері. Поява нових засобів використання творів вимагає пошуку адекватних способів правового регулювання такого використання.

Стан опрацювання проблематики. Окремі аспекти захисту авторських прав у мережі Інтернет були висвітлені у працях: П. Андрушка, В. Белова, П. Берзіна, В. Дмитришина, В. Дроб'язка, С. Кравцова, В. Левіна, М. Панова, О. Пастухова, С. Петкова, І. Римаренко, П. Ріппа, В. Чеботарьова, О. Штефана, Ю. Якубівської та інших вчених. Водночас розвиток інформаційних технологій вимагає

подальших досліджень щодо захисту інтелектуальної власності.

Метою статті є дослідження правового регулювання відносин щодо використання аудіовізуальних творів в Інтернеті.

Виклад основного матеріалу. Інтернет представляє глобальну комп'ютерно-інформаційну мережу, що надає можливість передачі, обміну та поширення інформації, у тому числі, що містить результати інтелектуальної діяльності. Правове регулювання в мережі Інтернет взаємопов'язане з низкою галузевих юридичних наук, серед яких: цивільне право, у якому оперують поняттями суб'єктів і об'єктів цивільно-правових відносин, договорів купівлі-продажу, поставки, оренди, виконання зобов'язань тощо [1, с. 149]. Інтернет розширює розпорядчі можливості правовласників та виступає засобом порушення прав несумлінними учасниками інформаційно-мережевого обміну.

Використання аудіовізуальних творів в Інтернеті має особливості. По-перше, таке використання відрізняє особлива форма вираження аудіовізуального твору. Інтернет як єдина глобальна комп'ютерна мережа передбачає єдино

можливу форму висловлювання творів використання у мережі цифрову форму. Суть форми полягає у фіксуванні результату інтелектуальної діяльності у вигляді послідовності символів двійкового коду. Цифрова форма виступає форматом життя кожного твору в Інтернет-просторі. Така форма висловлювання не змінює сутності твору, є однією з можливих форм вираження [2, с. 218].

Другою суттєвою особливістю, що накладає відбиток на використання аудіовізуальних творів в Інтернеті є особливий суб'єктний склад відносин, пов'язаних з використанням. Поза Інтернет-простором правовласник має право використовувати твір у будь-якій формі та будь-яким способом, що не суперечить закону, не вдаючись до допомоги третіх осіб.

Технічні особливості функціонування мережі Інтернет передбачають особливий суб'єктний склад осіб, які є правовласниками, але беруть участь у обміні даними. До таких осіб ЗУ «Про електронні комунікації» відносить оператора послуг, оператор хостингу, ЗУ «Про авторське право і суміжні права» – власника веб-сайту [3; 4]

У законодавстві використовується узагальнене поняття «оператор» для позначення особи, яка здійснює передачу матеріалу в мережі або надає можливість розміщення матеріалу, необхідної для отримання з використанням мережі або надає можливість доступу до матеріалу [5, с. 78]. Зазначені особи, виконуючи різні технічні функції, залучаються до реалізації авторських прав в Інтернеті. Це потребує встановлення меж відповідальності за дії, що вчиняються правовласниками та користувачами у мережі.

Використання аудіовізуальних творів у мережі відрізняється великою швидкістю обміну даними при мінімальних затратах. Інтернет дозволяє практично миттєво відтворити та розповсюджувати копії твору, не вимагаючи значних фінансових вкладень.

Якщо раніше для створення копії аудіовізуального твору були потрібні певні часові та матеріальні ресурси, мережа Інтернет звела витрати до мінімуму, дозволивши створювати, копіювати та поширювати об'єкти авторських і суміжних прав майже без обмежень. Це створює труднощі у відстеженні порушень авторських прав у мережі та забезпеченні авторського контролю за оборотом аудіовізуальних творів у віртуальному просторі [6]. Часто відтворення твору в Інтернеті відбувається без явного наміру користувача зробити копію. Це пов'язано з особливостями функціонування мережі, які унеможливають переміщення файлу в Інтернеті без створення копії в комп'ютері відправника та на пристрої одержувача.

Наступною особливістю мережі Інтернет є екстериторіальний характер. Транскордонність віртуального простору та особливості мережевої архітектури значно відрізняють використання твору в Інтернеті від використання поза мережею [7, с. 30]. В умовах Інтернету кордони між державами стираються, ускладнюючи контроль правовласника за використанням твору, породжуючи проблеми визначення юрисдикції у спорах про порушення авторських прав.

Веб-сайт (далі – сайт), що містить аудіовізуальні твори, може бути зареєстрований у доменній зоні однієї держави, компанія-оператор яка обслуговує вказаний сайт – в іншій, фактично здійснюючи діяльність на території третьої держави.

Інтернет надає можливість одноразового доступу та використання аудіовізуального твору, вираженого у цифровій формі, необмеженою кількістю осіб. Використання екземпляра аудіовізуального твору в аналоговій формі обмежено просторово-часовими межами матеріального носія, у якому такий твір реалізовано. Це унеможливає одночасний доступ до твору безлічі осіб. Інформаційно-комунікаційна мережа дозволяє забезпечити доступ до твору необмеженій кількості осіб з будь-якого місця та в будь-який час на вибір користувачів.

Використання твору, в тому числі аудіовізуального, в Інтернеті має низку особливостей, які необхідно враховувати при розробці механізмів захисту інтересів правовласників та користувачів у віртуальному середовищі та адаптації існуючих правових засобів, розроблених для регулювання відносин щодо використання творів поза мережним простором.

До одного з таких традиційних інститутів можна віднести принцип вичерпання виняткового права на твір. За кордоном цей принцип відомий як доктрина першого продажу. Суть зазначеного принципу у тому, що правомірно придбаний оригінал чи екземпляр твору може вільно відчужуватися чи поширюватися законним власником, без дозволу правовласника та виплати винагороди. Значення норми таке, що правовласник, який одного разу отримав плату за відчуження екземпляра твору, надалі не може контролювати екземпляр, зберігаючи виключне право на сам твір, виражений у матеріальному носії.

Враховуючи вищеописані особливості використання творів в Інтернеті, актуальним є питання щодо поширення принципу вичерпання виняткового права на відносини щодо використання аудіовізуальних творів. Для дії принципу при передачі електронної копії твору необхідна передача копії твору разом з матеріальним носієм, в якому твір відображено.

Застосування такого тлумачення у правозастосовній практиці фактично створить перевагу володарів нецифрових екземплярів аудіовізуальних творів, які не обмежені у можливостях подальшого розпорядження порівняно з користувачами, які набувають фільми у мережі.

Перехід легально придбаного екземпляра аудіовізуального твору в Інтернеті від одного користувача до іншого буде неможливим без виплати винагороди правовласнику за кожний випадок відчуження екземпляра. Такий підхід порушує право користувачів Інтернету вільно розпоряджатися правомірно придбаними в мережі примірниками аудіовізуальних творів.

Принцип вичерпання виняткових прав має застосовуватися в Інтернеті при одночасному дотриманні умов: екземпляр аудіовізуального твору в електронній формі придбано правомірно; після передачі прав на екземпляр аудіовізуального твору в електронній формі іншій особі, спочатку збережений першим набувачем екземпляр твору видалено з пам'яті технічних пристроїв, що йому належать.

Способи використання аудіовізуальних творів в Інтернеті обумовлені особливостями цифрової форми вираження таких творів [8, с. 106]. Форми вираження у сукупності з технічними можливостями мережі дозволяє зробити один екземпляр твору доступним для необмеженого кола осіб. У випадку з аналоговими матеріальними носіями вказане становить певну складність.

Використання твору в Інтернеті передбачає здійснення низки послідовних дій, які полягають в актах відтворення твору та доведення твору до загальної аудиторії. Подана схема реалізації виняткових прав в Інтернеті дуже спрощена не охоплює всього різноманіття дій щодо розпорядження виключного права на аудіовізуальний твір, що належить правовласнику.

Одним із способів розпорядження винятковим правом в Інтернеті, поряд із вільною ліцензією, є договір правовласника про надання будь-яким особам можливості безоплатно використовувати належний твір або об'єкт суміжних прав на визначених правовласником умовах та протягом зазначеного терміну (п. 4 ч. 1 ст. 1107 Цивільного кодексу України [9]). Зазначений договір є одним із альтернативних механізмів легалізації вільного ліцензування, спрямованого на розширення меж правомірного використання результатів інтелектуальної діяльності саме в Інтернеті.

Дослідження особливостей правового регулювання даного способу розпорядження винятковим правом

є необхідним у межах дослідження особливостей використання аудіовізуального твору в Інтернеті. Договір правовласника, передбачений п. 4 ч. 1 ст. 1107 ЦК України, представляє односторонню угоду, у якій виражається воля правовласника, спрямована на самообмеження виняткового права на твір.

Вибір умов і терміну, запровадженого правовласником вільного режиму щодо твору, залишається на розсуд правовласника. Не зазначення правовласником строку та території дії такого договору заповнюється диспозитивною нормою ст. 1110 ЦК України про п'ятирічний термін та територію країни, що йде врозрід зі специфічною вільною ліцензією, територія дії яких має міжнародний характер і не обмежена строком. Дія такого договору буде обмежена територією країни, що не відповідає особливостям функціонування Інтернету, що виходить за межі території держави.

Право автора або правовласника розпоряджатися виключним правом, обмежене наявністю чинного ліцензійного договору, предметом якого є ліцензія на використання твору у встановлених межах. Винятковий характер виданої уповноваженою особою ліцензії звужує розпорядчі можливості правовласника, у тому числі щодо договору, що розглядається.

Наявність ліцензії не робить договір правовласника недійсним, є підставою для застосування спеціальних заходів відповідальності – відшкодування збитків, завданих ліцензіату. Вказана норма закону спрямована на захист прав користувачів, яким можуть бути невідомі зобов'язально-правові відносини, які пов'язують правовласника. Такий порядок не буде затребуваним серед іноземних користувачів Інтернету через необхідність дотримання формальностей, відсутність яких є основною позитивною рисою вільного ліцензування. У цьому сенсі надання прав на аудіовізуальні твори шляхом розміщення вільних ліцензій є кращим. Автор може відмовитися на користь необмеженої кількості осіб від одного, кількох або від усіх повноважень, що входять до виключного права.

Перехід твору на суспільне надбання є об'єктивною обставиною, що настає після закінчення передбаченого законом терміну дії виняткового права на твір.

Для оцінки ефективності застосування на практиці розглянутих механізмів легального поширення аудіовізуальних творів в Інтернеті знадобиться певний час. Проте суспільні відносини, пов'язані з технологічним розвитком, набагато випереджають нормативно-правове регулювання.

У мережі виникають ресурси для вільного обміну даними, що діють поза межами закону. До таких поширених ресурсів відносяться файлообмінні мережі. Зазначені сайти дозволяють обмінюватися інформацією між учасниками мережових відносин із мінімальними витратами за короткий проміжок часу. Боротьба з файлообмінними ресурсами набула транскордонного характеру. Позитивний та негативний досвід у цій сфері на сформований у кожній країні Європейського Союзу.

Універсального способу легалізації подібних сайтів або заборони не знайдено. Істотна частка нелегального контенту розповсюджується за допомогою файлообмінних ресурсів, припадає на аудіовізуальні твори. Основні збитки від їх діяльності несуть кінопрокатники.

Словосполучення файлообмінна мережа є збірним поняттям, що використовується позначення сукупності комп'ютерних мереж, що використовують спільний обмін файлами. У даний час файлообмінні та пірінгові мережі використовуються як слова-синоніми. Самі терміни «пірінг», «пірінгова мережа» походять від англ. peer-to-peer у перекладі – рівний до рівного. Термін вказує на принцип, що лежать в основі пірінгової мережі, рівноправність і взаємність використання ресурсів учасниками мережного обміну [10, с. 6].

Пірінгова мережа діє за принципом ти мені, я тобі, оскільки отримав відповідний файл, користувач може здійснювати одночасно роздачу файлів, що зберігаються на персональному комп'ютері іншим користувачем мережі.

Специфіка функціонування веб-ресурсів, що розглядаються, дозволяє говорити про вчинення користувачем файлообмінної мережі одночасно двох дій, що порушують авторські права. Скачування файлу, що містить об'єкт авторського права, що охороняється, на персональний комп'ютер користувача утворює незаконне відтворення твору, участь у «роздачі» файлів у пірінговій мережі кваліфікується як несанкціоноване доведення твору до загального відома.

У процесі обміну файлів який завжди має місце відтворення, а дії користувача зі скачування файлу можуть розцінюватися як тимчасова запис на ЕОМ чи вільне відтворення твору у особистих цілях. Обмежений суб'єктний склад користувачів пірінгової мережі не дозволяє говорити про доведення твору до загального відома. По-перше, відтворення в особистих цілях не є характерним для файлообмінних ресурсів, що дозволяють користувачеві завантажувати нові файли за умови одночасного надання вже наявних в ЕОМ файлів іншим користувачам мережі.

По-друге, надаючи доступ до файлу іншим користувачам мережі, учасник обміну файлів робить необхідні та достатні дії, що дозволяють констатувати доведення твору до загального відома, а час перебування користувача в мережі можна розглядати як ofertу для інших користувачів, коли файл може бути завантажений з будь-якого місця та у будь-який час на власний вибір. Описана багато варіантність кваліфікації дій користувачів файлообмінних мереж залишає простір для суддівського розсуду [11].

У даний час оператори не несуть цивільно-правової відповідальності за технічне забезпечення діяльності файлообмінних мереж, за допомогою яких користувачами незаконно використовується контент. Діяльність файлообмінних мереж заснована не на превентивному дозвільному порядку, а на реагуванні власників сайтів на порушення авторських прав. Превентивне регулювання здійснюється з метою запобігання негативним соціально-правовим явищам, формування правомірної поведінки. За відсутності правопорушень не було необхідності в створенні та здійсненні правових заходів попередження [12, с. 43].

Вирішення проблеми неправомірного використання аудіовізуальних творів у файл обмінних мережах необхідно шукати у джерелах аналізованого явища. Виникнення зручних засобів обміну інформацією в онлайн просторі є закономірним еволюційним процесом, зумовленим технічними та конкурентними перевагами вільного мережевого поширення інформації в порівнянні з традиційними комерційними пропозиціями, нерозвиненістю або повною відсутністю доступного легального механізму набуття прав на інтелектуальну власність.

Розвиток Інтернету несумісний з необхідністю укладання традиційних, спрямованих на захист інтересів авторів ліцензійних договорів, які зобов'язують виплачувати авторську винагороду за кожен скачаний з Інтернету картинку, прослуханий звукозапис або переглянуте відео. Потреби інформаційного суспільства диктують необхідність створення нових, адаптованих до цифрового середовища взаємодії правовласників та користувачів. Одним із таких механізмів є вільна ліцензія.

Збитки правовласників можуть бути компенсовані за рахунок отримання прибутку від поширення об'єктів авторських прав в Інтернеті. Такий прибуток правовласників може бути отриманий за рахунок розміщення реклами на торент сайтах, можливість відключення якої буде доступно користувачеві за додаткову плату, шляхом впровадження прихованої реклами безпосередньо в аудіовізуальні твори через створення легального онлайн-

кінотеатру, який відрізняється невисокою вартістю і актуальністю репертуару, що пропонується.

Можливе створення спільного ресурсу для розміщення цифрових копій аудіо творів в Інтернеті. Принципами функціонування мають стати оперативність розміщення контенту, висока швидкість доступу, розміщення кількох «урізаних», наприклад, з розширення відео файлу, фільмів з метою збереження стимулу користувача відвідати кінотеатр у разі виявлення високої художньої цінності твору.

Істотну роль захисту інтересів правовласників зіграє використання спеціальних технічних засобів, вкладених у пошук, блокування і видалення контенту, що порушує права авторів і правовласників. У даний час така технологія використовується у відео сервісі YouTube. Технологія надає правовласнику можливість заявити про права на відеозаписи, а потім видалити з сайту копії, заблокувати повторне завантаження фільмів на сайт.

Висновки. Використання аудіовізуальних творів в Інтернеті знає правової регламентації. Засоби правового захисту авторських прав у мережі мають специфіку, обумовлену особливостями реалізації прав у цифровому просторі. Будь-яке використання аудіовізуального твору в Інтернеті відбувається у межах технічних можливостей, що надаються мережею. Такі можливості не завжди знаходяться у правовому полі. Протидіючи новим способам вільного обміну інформацією в мережі, держава ризикує посилити конфлікт між користувачем та правовласником. Інтернет не піддається жорсткій правовій регламентації. Онлайн-середовище здатне розробляти нові способи обходу права. Цю особливість необхідно враховувати під час створення системи нормативно-правового регулювання відносин у Інтернеті. Постійний розвиток інформаційних технологій потребує встановлення загальних критеріїв правового захисту в онлайн-просторі, які мають універсальність та ефективність для відновлення порушених прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бортник Н., Єсімов С. Відносини в мережі Інтернет як об'єкт правового регулювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2019. Випуск 6. № 22. С. 147-153.
2. Кучинський В. А., Побережний Р. О., Перерва П. Г. Цифрові технології та їх місце у системі інтелектуальної власності. 2022. URL. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/57203/3/Kuchynskiy_Tsyfrovi_tekhnolohii_2022.pdf
3. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
5. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Ярема О. Г. Інформаційне право України : навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 416 с
6. Баранова О. Авторські права в Інтернеті: що є об'єктом та як себе захистити. 5 травня 2021 р. URL. https://biz.ligazakon.net/news/203333_avtorsk-prava-v-nternet-shcho--obkto-ya-yak-sebe-zakhistiti
7. Бондаренко В.А. Зміст контрольної функції держави у сфері віртуального простору. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 4 (10). С. 28-34..
8. Розгон О. В. Відтворення твору у складі аудіовізуального твору в мережі Інтернет і публічне сповіщення як окремі способи використання музичного твору. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 105-107.
9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>
10. Куперштейн Л.М., Кренцін М. Д., Дудатьєв А.В., В.А. Каплун В. А. Аналіз проблем безпеки пірингових мереж. *Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія*. 2022. № 2. С. 5-14.
11. Файлообмінна мережа: типи і принцип роботи. Безкоштовний файлообмінник. 03.11.2021 р. URL. <https://gazette.com.ua/rizne/fajloobminna-merezha-tipi-i-printsip-roboti-bezkoshtovnij-fajloobminnik.html>
12. Єсімов С. С. Превентивне регулювання: теоретичні аспекти. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3 (9). С. 40-47.